

Samfundsøkonomiske gevinster ved opkvalificering via efteruddannelse¹

12-6-2017

Indledning

Dette notat beskriver de samfundsøkonomiske gevinster ved opkvalificering via efteruddannelse, hvor uddannelsesniveaut løftes via en forbedret indsats på voksen-, efter- og videreuddannelsesområdet. Notatet fokuser på de økonomiske konsekvenser et højere uddannelsesniveau vil medføre. Hovedeffekten er, at et højere uddannelsesniveau vil løfte arbejdsstyrken og dermed også beskæftigelsen på lang sigt. Dermed øges BNP og de offentlige finanser styrkes, hvilket primært skyldes lavere udgifter til indkomstoverførsler.

I analysen medtages der ikke direkte omkostninger til opkvalificeringen, og der medtages heller ikke negative arbejdsudbudseffekter i forbindelse med selve opkvalificeringsperioden. Analysen bygger på DREAM modelsystemets normale antagelser, hvor der dog også udføres en alternativ beregning af de samfundsøkonomiske konsekvenser, såfremt der antages et fuldt gennemslag fra uddannelse over på erhvervsdeltagelsen. I Tabel 1 opsummeres hovedresultaterne af en opkvalificering som mindsker antallet af ufaglærte med 100.000 personer i løbet af en periode 10 år og 200.000 personer på lang sigt. Dette sker til fordel for flere faglærte og personer med korte- og mellemlange videregående uddannelser.

Tabel 1 – Oversigt over notatets hovedresultater

	HBI-effekt	BNP i 2025	Beskæftigelse i 2025	BNP i 2040	Beskæftigelse i 2040
	Ændringer i forhold til grundforløb				
Opkvalificering, DREAMs standardantagelser	0,1 procent af BNP	0,3 procent	7.000 personer	0,3 procent	7.500 personer
Opkvalificering, Fuldt gennemslag fra uddannelse over på erhvervsdeltagelse	0,3 procent af BNP	0,7 procent	19.000 personer	0,9 procent	25.000 personer

Kilde: Egne beregninger på DREAM

¹ Beregningen er bestilt af LO.

Tekniske forudsætninger for beregningerne

Den makroøkonomiske model DREAM er en langsigtet ligevægts-strukturmodel, der har som hovedformål at analysere den langsigtede finanspolitiske holdbarhed, og politikændringers konsekvenser for denne. Når DREAM-modellen bruges til at analysere effekter af ændringer i den økonomiske politik, er det dermed de langsigtede strukturelle ændringer, der analyseres, hvorimod kortsigtede og konjunkturafhængige effekter ikke medtages i analysen. Den nærværende DREAM-model er kalibreret via nationalregnskabet fra 2011, hvor nationalregnskabet inden kalibreringen er blevet rensset for konjunkturafhængige effekter. Den økonomiske krise er indarbejdet i modellen via Finansministeriets fremskrivning til 2020 ved at tillade, at en række af modellens parametre, der beskriver modellens økonomiske struktur og agenternes adfærd, må afvige fra deres strukturelle niveau. Fra 2020 tilpasses parametrene gradvist til DREAMs strukturelle niveauer. DREAMs grundforløb bygger på den nyeste udgave af DREAM modellen, se DREAM (2016)². Denne bygger på Finansministeriets Konvergensprogram 2016 frem til 2020. Grundforløbet medtager dermed alt politik, der var vedtaget op til Konvergensprogram 2016. Opkvalificeringseksperimentet afvikles som et stød til økonomien fra og med år 2016, hvor udgangspunktet er hhv. DREAMs grundforløb og et modificeret grundforløb. Herved danner opkvalificeringseksperimentet to alternativforløb, som vurderes op imod hhv. DREAMs grundforløb og det modificerede grundforløb. Grundforløbene beskrives under afsnittet Grundforløb. I næste underafsnit beskrives det, hvorledes uddannelse indgår i DREAMs samlede modelsystem.

Uddannelse i DREAMs samlede modelsystem

DREAMs samlede modelsystem består af 4 model-komponenter. Befolkningsfremskrivningsmodellen, Uddannelsesmodellen, Befolkningsregnskabet (også kaldet den socioøkonomiske fremskrivning) og endelig den økonomiske model DREAM. Dette notat handler hovedsageligt om, hvorledes ændringer i uddannelsesmodellen påvirker det samlede modelsystems resultater. Uddannelsesmodellens resultater indgår som input i den socioøkonomiske fremskrivning, som igen indgår som input i den økonomiske model DREAM. Dette afsnit beskriver, hvorledes ændringer i uddannelsesmodellen påvirker den socioøkonomiske fremskrivning og dermed inputtet til den økonomiske model.

Uddannelsesmodellen anvender resultaterne fra befolkningsfremskrivningen om, hvorledes befolkningen forventes at være fordelt på køn, alder og oprindelse fremover. Ud fra befolkningsfremskrivningens resultater beregner uddannelsesmodellen, hvorledes befolkningen forventes at være fordelt mht. igangværende uddannelse og højest fuldførte uddannelse. Dette gøres via overgangssandsynligheder. Befolkningen fordelt på køn, alder,

---

² DREAM (2016): Langsigtet økonomisk fremskrivning 2016. København

oprindelse og uddannelsesniveau anvendes derefter som input til den socioøkonomiske fremskrivning, hvor befolkningens arbejdsmarkedskategorier, arbejdstid, produktivitet mm. bestemmes. Befolkningens uddannelsesniveau har særligt betydning for befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet. Historisk set ses det, at højtuddannede har en højere erhvervsdeltagelse end lavtuddannede. I den socioøkonomiske fremskrivning antages det, at der er et gennemslag fra uddannelsesniveau over på erhvervsdeltagelsen på 1/3. Dette betyder, at når antallet af højtuddannede stiger i fremskrivningen, så optager de nye højtuddannede ikke helt den samme høje erhvervsfrekvens som de eksisterende højtuddannede. Gennemslaget på 1/3 bygger på et empirisk studie foretaget på dansk data for Finansministeriet, jf. Søgaard (2011)³.

Arbejdstiden afhænger ligeledes af uddannelsesniveau, og påvirkes både direkte og indirekte af en ændring i uddannelsesfremskrivningen. I den socioøkonomiske fremskrivning bestemmes arbejdstiden, hvor der blandt andet tages højde for uddannelsesniveau. Givet personer er i ordinær beskæftigelse ses det, at personer med et højere uddannelsesniveau i gennemsnit har en lidt højere arbejdstid. I den socioøkonomiske fremskrivning antages der at være fuldt gennemslag fra uddannelse over på arbejdstid. Dermed får nye højtuddannede den samme arbejdstid som eksisterende højtuddannede for given køn, alder, oprindelse og arbejdsmarkedstilknytning. Udover denne direkte effekt fra uddannelse over på arbejdstid, er der også en indirekte effekt. Denne effekt opstår, da tilknytningen til arbejdsmarkedet i højere grad er ordinær. Dvs. at højtuddannede i lavere grad kun har en delvis tilknytning til arbejdsmarkedet som f.eks. personer i fleksjob deltidssygmeldte mm. Disse grupper indgår i arbejdsstyrken, men med en lavere arbejdstid. Når et uddannelsesløft mindsker antallet af personer i disse grupper betyder det ligeledes, at den gennemsnitlige arbejdstid stiger.

Der antages ikke at være nogen sammenhæng mellem uddannelse og produktivitet samt ledighed. I den socioøkonomiske fremskrivning bestemmes disse to faktorer på baggrund af køn, alder og oprindelse. Man kan læse mere om uddannelsesfremskrivningen og befolkningsregnskabet (den socioøkonomiske fremskrivning) i Markeprand (2016)⁴ og Hansen (2016)⁵.

---

³ Søgaard, Jakob Egholt (2011): "Sammenhæng mellem uddannelse og erhvervsdeltagelse". Finansministeriet arbejdspapir 24/2011.

⁴ Markeprand, Tobias (2016): "Uddannelsesfremskrivning 2016", DREAM rapport, september 2016. <http://www.dreammodel.dk/pdf/Uddannelsesfremskrivning2016.pdf>

⁵ Hansen, Jonas Zangenberg (2016): "Fremskrivning af befolkningens arbejdsmarkedstilknytning - Socioøkonomisk fremskrivning 2016", DREAM rapport, august 2016. <http://www.dreammodel.dk/pdf/Befolkningsregnskab2016.pdf>

Grundforløbet

DREAMs grundforløb beskrives nedenfor med hovedvægt på den makroøkonomiske udvikling og offentlige finanser. For en uddybning af DREAMs grundforløb henvises til DREAM (2016). Slutligt beskrives det, hvorledes det alternative grundforløb med fuldt gennemslag fra uddannelse over på arbejdsmarkedstilknytning adskiller sig fra DREAMs normale grundforløb.

Makroøkonomisk udvikling

I Tabel 2 ses vækstregnskabet for DREAMs grundforløb, som dekomponerer væksten i BNP i faste priser. Frem til 2025 forventes en gennemsnitlig vækst på 2 procent om året. Derefter forventes væksten at falde en smule frem til 2045, hvorefter den igen forventes at stabilisere sig omkring 2 procent.

I tabellen ses det, at den underliggende trendvækst giver et konstant bidrag på 1,5 procent. Den konjunkturbetingende produktivitet trækker dog den anden vej, da denne først forventes at være neutral omkring 2018.

Det samlede arbejdsomfang målt ved antal arbejdstimer er konstant stigende i hele fremskrivningen. Stigningen er dog knap så kraftig fra 2025 til 2045, hvilket blandt andet hænger sammen med den aldrende befolkning. Endelig skal det bemærkes, at Tabel 2 beskriver væksten i Danmarks samlede BNP i faste priser. BNP-væksten per indbygger er lavere, da der er en konstant befolkningsvækst i fremskrivningen. Væksten i BNP per indbygger kan udregnes ved, at man trækker væksten i befolkningen fra væksten i BNP i faste priser. Dermed bliver den gennemsnitlige årlige vækst i real BNP per indbygger på 1,4 procent i perioden 2015 til 2025.

Tabel 2 - Vækstregnskab for DREAMs grundforløb, gennemsnitlige årlige vækstrater i procent

	2015-2025	2025-2035	2035-2045	2045-2055	2055-2065
BNP i faste priser	2.0	1.8	1.7	2.0	2.0
- <i>Timeproduktivitet</i>	<i>1.2</i>	<i>1.5</i>	<i>1.4</i>	<i>1.4</i>	<i>1.5</i>
- Teknologiske fremskridt	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5
- Faktortilpasning	0.3	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
- Demografiske effekter*	-0.6	0.1	0.0	0.0	0.1
- Samlet antal arbejdstimer	0.8	0.2	0.3	0.5	0.5
- Gennemsnitlig arbejdstid	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1
- Beskæftigelse	0.7	0.2	0.3	0.5	0.4
- <i>Beskæftigelsesandel</i>	<i>0.1</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
- <i>Arbejdsstyrken</i>	<i>0.6</i>	<i>0.2</i>	<i>0.3</i>	<i>0.5</i>	<i>0.4</i>
- <i>Erhvervsfrekvens</i>	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0
- <i>Forsørgelsesandel</i>	0.1	-0.2	0.2	0.3	0.2
- <i>Samlet befolkning</i>	0.6	0.3	0.2	0.2	0.2

Kilde: Egen beregninger på DREAM

*I perioden frem til 2020 påvirkes denne variable ligeledes af konjunkturtilpasningen.

I Tabel 3 ses, hvorledes en række makroøkonomiske variable udvikler sig relativt til BNP i DREAMs grundforløb. Det private forbrug forventes at stige svagt frem mod 2030 som andel af BNP, hvorefter det stabiliseres. Det offentlige forbrug forventes at falde frem mod 2020, hvorefter det individuelle offentlige forbrug igen forventes at stige, hvilket skyldes alderssammensætningen i befolkningen, samt at der i DREAMs grundforløb antages en mer-vækst i sundhedsudgifter og ældreomsorg frem mod 2045. Investeringerne forventes at stige frem mod 2020, hvorefter de stabiliseres. Nettoeksporten forventes at falde, hvilket skyldes, at de andre komponenter samlet set stiger, hvorved importen stiger, samt at der forbruges en større mængde af den samlede produktion i hjemlandet, hvilket mindsker eksporten.

Beskæftigelsen stiger, hvilket skyldes stigningen i den samlede arbejdsstyrke. Beskæftigelsen stiger både i den private og den offentlige sektor. Stigningen i den offentlige sektor skyldes, at det reale offentlige forbrug stiger i DREAMs grundforløb, hvorved den offentlige sektor har brug for mere arbejdskraft. Nettoledigheden forventes at falde til 3,2 procent af arbejdsstyrken i 2020, hvorefter ledigheden stabiliseres.

Tabel 3 – Makroøkonomiske variable for DREAMs grundforløb

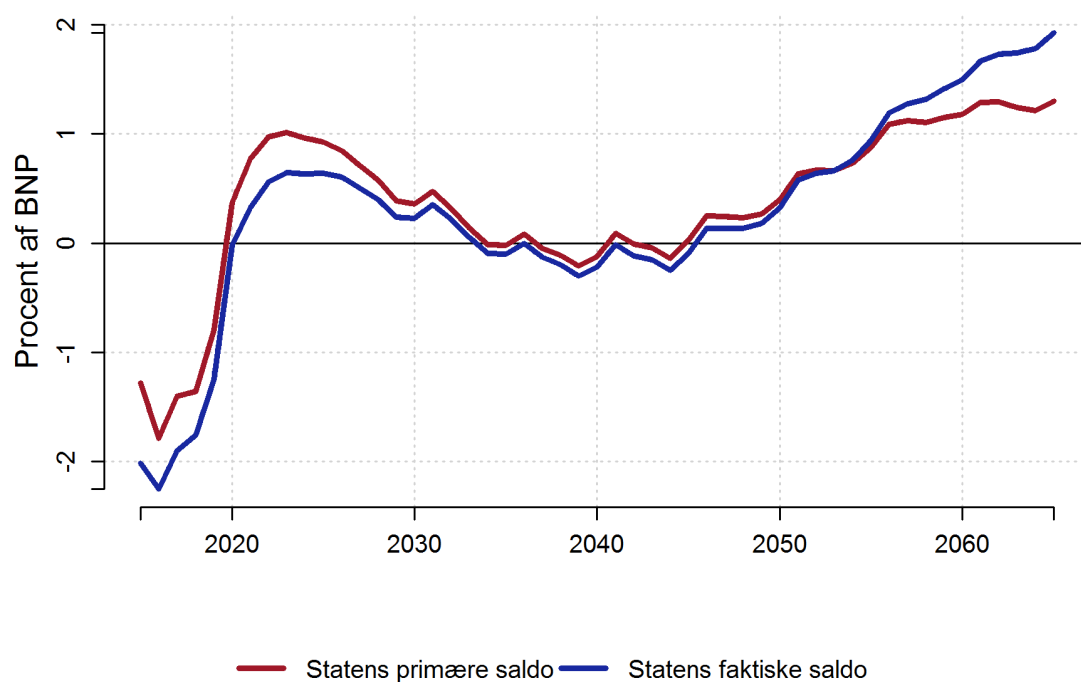
	2016	2020	2030	2040	2050
Procent af BNP					
Privat forbrug	48.1	47.6	51.2	51.1	51.3
Offentligt forbrug	26.2	25.0	25.4	26.5	26.4
- Individuelt offentligt forbrug	18.6	17.8	18.2	19.2	19.2
- Kollektivt offentligt forbrug	7.6	7.2	7.3	7.3	7.3
Nettoeksport	6.0	4.6	1.0	0.1	-0.3
- Eksport	44.8	44.4	40.3	39.8	40.1
- Import	38.8	39.9	39.2	39.7	40.3
Investeringer	19.8	22.9	22.4	22.3	22.5
- Private investeringer	16.1	19.5	18.4	18.4	18.6
- Offentlige investeringer	3.6	3.3	4.0	4.0	3.9
1000 personer					
Beskæftigelse	2712	2814	2914	2965	3089
- Private sektorer	1903	2003	2040	2055	2145
- Offentlige sektor	809	811	874	910	944
Procent af arbejdsstyrken					
Arbejdsløshed	3.6	3.2	3.2	3.2	3.2

Kilde: Egen beregninger på DREAM

Finanspolitisk udvikling

Finanspolitikken vurderes til at være overholdbar i DREAMs grundforløb med en holdbarhedsindikator på 0,7 procent af BNP⁶. Finanspolitikken er dog hovedsageligt overholdbar pga. væsentlige overskud, som kommer efter 2050. I overensstemmelse med budgetloven forventes den strukturelle saldo at være neutral i 2020. I årene derefter forventes den strukturelle saldo at være nogenlunde neutral med meget begrænsede underskud, hvilket er i overensstemmelse med budgetlovens maksimale tilladte underskud på 0,5 procent af BNP. Dermed er den såkaldte hængekøje-problematik, for nuværende, ikke aktuel. Udviklingen i statens primære og faktiske saldo kan ses i Figur 1. Fra 2020 og frem kan de to saldi betragtes som strukturelle.

Figur 1 – Statens primære og strukturelle saldo

Kilde: DREAM

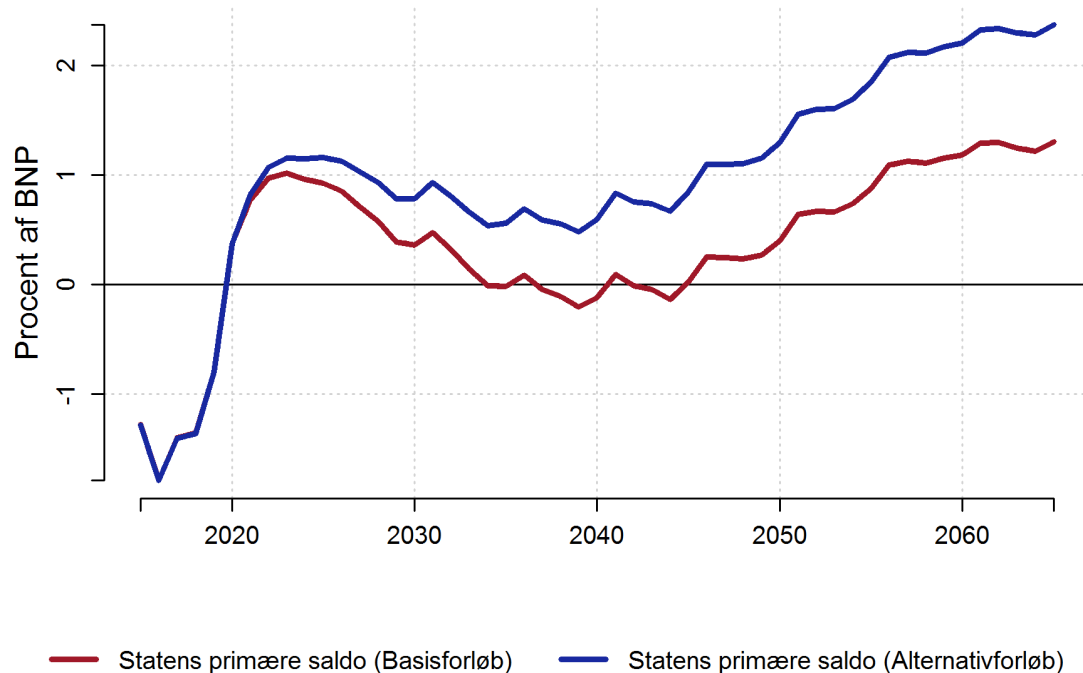
⁶ Holdbarhedsindikatoren beskrives nærmere i DREAM (2016): Langsigtet økonomisk fremskrivning 2016. København

Alternativt grundforløb med fuldt gennemslag fra uddannelse over på erhvervsdeltagelsen

Såfremt det antages, at gennemslaget fra uddannelse over på erhvervsdeltagelsen er fuldt ud således, at nye højtuddannede opnår samme erhvervsdeltagelse som eksisterende højtuddannede, så fremskrives dansk økonomi mere positivt end under DREAMs standardantagelser. Således løftes den årlige vækst i BNP med omkring 0,5 promillepoint i hele fremskrivningsperioden, hvilket hovedsageligt skyldes, at arbejdsstyrken stiger yderligere.

Den finanspolitiske holdbarhedsindikator forbedres ligeledes, og finanspolitikken vurderes nu til at være overholdbar med 1,5 pct. af BNP. I Figur 2 ses det, hvorledes statens primære saldo udvikler sig i det alternative grundforløb med fuldt gennemslag fra uddannelsesniveau over på erhvervsdeltagelse relativt til DREAMs normale grundforløb. Forbedringen af den primære saldo skyldes hovedsageligt lavere udgifter til indkomstoverførsler.

Figur 2 – Statens primære saldo i DREAMs grundforløb (Basisforløb) og det alternative grundforløb (Alternativforløb)

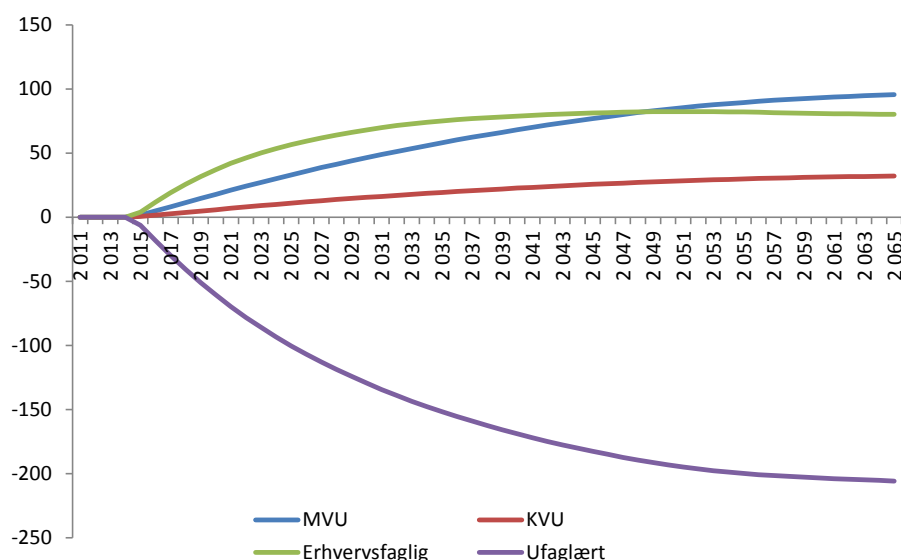

Kilde: DREAM

Højere uddannelsesniveau via forbedret indsats på i voksen-, efter- og videreuddannelsesområdet

I dette afsnit undersøges de samfundsøkonomiske gevinster ved et løft i uddannelsesniveaut. Uddannelsesniveaut løftes via en forbedret indsats på voksen-, efter- og videreuddannelsesområdet (VEU). Koblingen mellem løftet på VEU-området og det højere uddannelsesniveau er foretaget af LO. Konkret regnes der med et løft i aktiviteten på 330.000 AMU-kursister og 64.000 kursister på videregående VEU årligt. Det antages at 20 ugers uddannelsesaktivitet på AMU-niveau svarer til et formelt løft fra ufaglært til faglært, mens et løft fra faglært til KVV afspejler ét årsværk på videregående VEU og løft fra faglært til MVU afspejler to årsværk på videregående VEU. Dette omsættes til at yderligere 2½ pct. af personer mellem 20 og 60 år med grundskole som højst fuldført uddannelse hvert år overgår til erhvervsfagligt uddannelsesniveau, samt at yderligere ½ pct. af personer mellem 25 og 60 år med højst fuldført uddannelse som erhvervsfaglig hvert år overgår til KVV (25 pct.) og MVU (75 pct.). I Figur 3 ses det hvorledes dette påvirker uddannelsesfordelingen i befolkningen. Det ses at antallet af ufaglærte falder til fordel for flere faglærte og personer med korte- og mellemlange videregående uddannelser.

Figur 3 – Ændring i højst fuldførte uddannelse, 1.000 personer

Kilde: Egen beregninger på DREAMs uddannelsesfremskrivning

Disse ændrede forudsætninger indlægges i DREAMs uddannelsesfremskrivning. I befolkningsregnskabet udregnes derefter det socioøkonomiske tilhørsforhold baseret på det højere uddannelsesniveau, hvor det antages, at gennemslaget fra uddannelsesniveau til erhvervsdeltagelse er hhv. 1/3 og fuldt. Derefter indlægges de socioøkonomiske fremskrivninger i den økonomiske model DREAM, hvor effekten af det højere

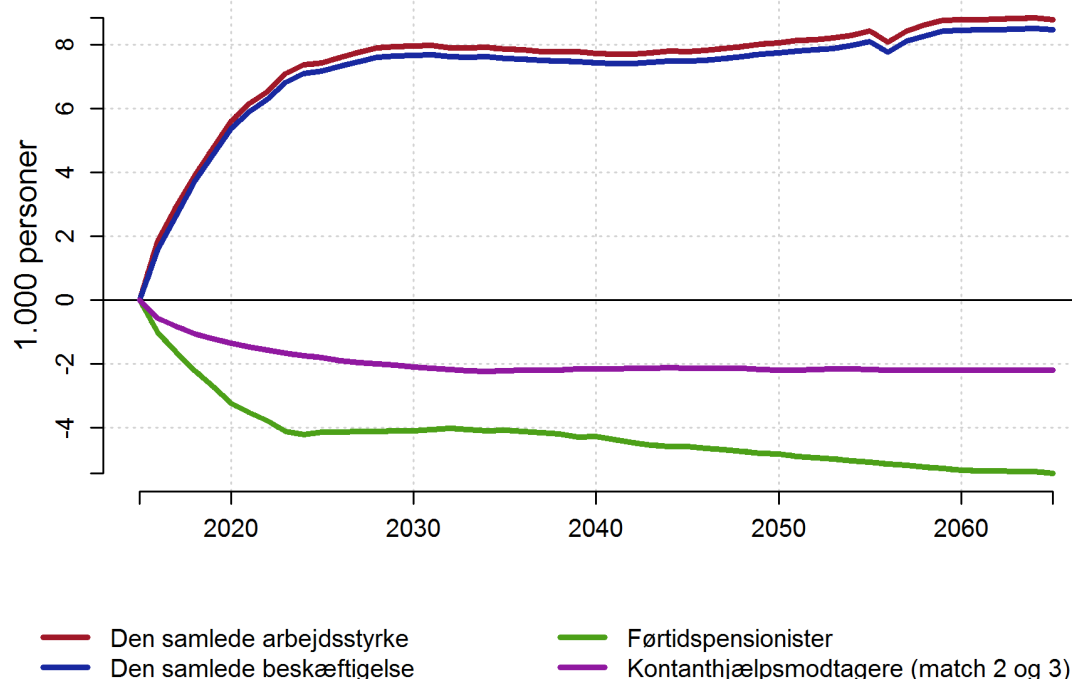
uddannelsesniveau evalueres op imod DREAMs grundforløb såfremt gennemslaget er 1/3, og hvor effekten af det højere uddannelsesniveau evalueres op imod det modificerede grundforløb såfremt der antages et fuldt gennemslag fra uddannelse til erhvervsdeltagelse.

I de næste to underafsnit beskrives de økonomiske konsekvenser af et højere uddannelsesniveau under DREAMs standardantagelser. Derefter beskrives de økonomiske konsekvenser af et højere uddannelsesniveau såfremt der antages et fuldt gennemslag fra uddannelse til erhvervsdeltagelse. Analyserne medtager ikke direkte omkostninger forbundet med opkvalificeringen. Analyserne medtager heller ikke indirekte omkostninger forbundet med opkvalificeringen, som kunne skyldes et lavere arbejdsudbud for personer, der er under opkvalificering.

Makroøkonomiske effekter ved DREAMs standardantagelser

Opkvalificeringen bevirker en stigning i den samlede arbejdsstyrke på omkring 8.000 personer på sigt, såfremt man regner med et gennemslag fra uddannelsesniveau og over på erhvervsdeltagelsen på 1/3, som er DREAMs standardantagelse. Som det kan ses i Figur 1 kommer stigningen hovedsageligt fra et fald i antallet af førtidspensionister og kontanthjælpsmodtagere udenfor arbejdsstyrken⁷.

Figur 4 – Ændring i arbejdsstyrken, 1.000 personer

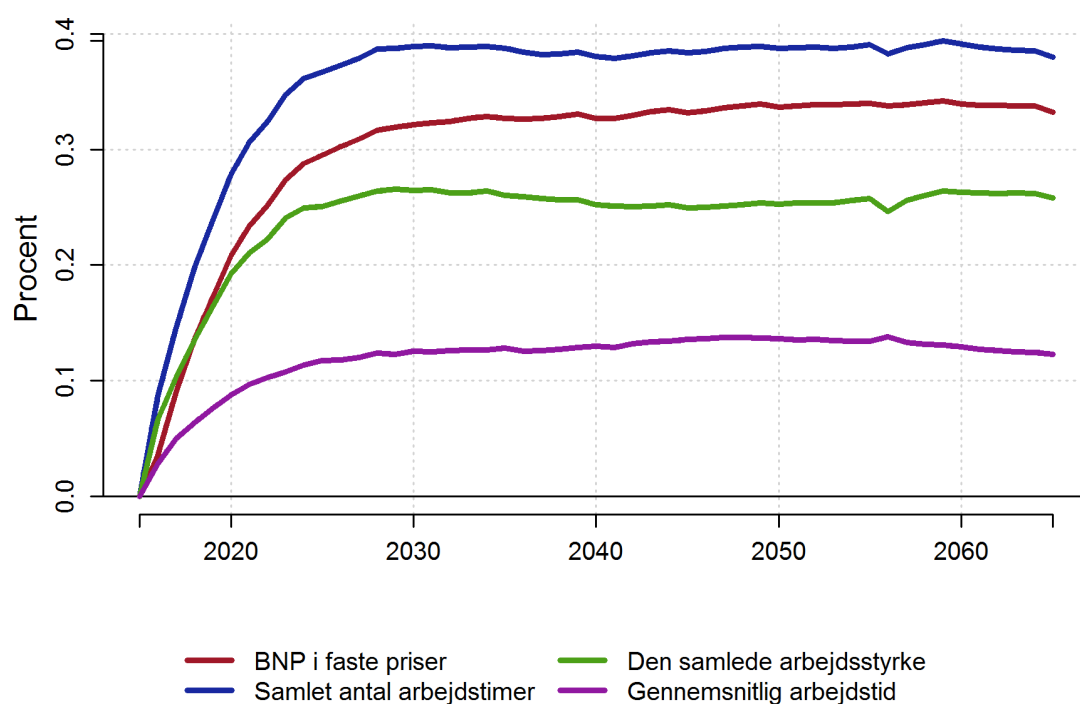
Kilde: DREAM

⁷ På sigt vil der også ske et ganske svagt fald i antallet af studerende, som vil nedbringe antallet af SU-modtagere. Denne effekt er dog ganske minimal.

Udover stigningen i arbejdsstyrken målt i antal personer sker der også en stigning i den gennemsnitlige arbejdstid som følge af det højere uddannelsesniveau. Der er en positiv sammenhæng mellem arbejdstid og uddannelsesniveau⁸, og gennemslaget fra uddannelsesniveau og over på arbejdstiden regnes med at være fuldt i DREAM. Dernæst er der også en sammensætningseffekt via tilknytningen til arbejdsmarkedet som beskrevet tidligere.

Det samlede antal arbejdstimer forventes at stige med knap 0,4 procent relativt til grundforløbet. Dette skyldes hovedsageligt stigningen i arbejdsstyrken, men arbejdstiden har også et væsentligt bidrag. BNP stiger med godt 0,3 procent relativt til grundforløbet. At der ikke er fuldt gennemslag fra det samlede antal arbejdstimer over på BNP skyldes, at der sker en substitution i produktionen over imod en højere anvendelse af arbejdskraft relativt til materialer og kapital. Dette sker da udbuddet af arbejdskraft stiger, hvormed prisen (lønnen) på arbejdskraft falder relativt til grundforløbet.

Figur 5 – Relative ændringer i arbejdsudbud og BNP, procentvis ændring ift. grundforløbet

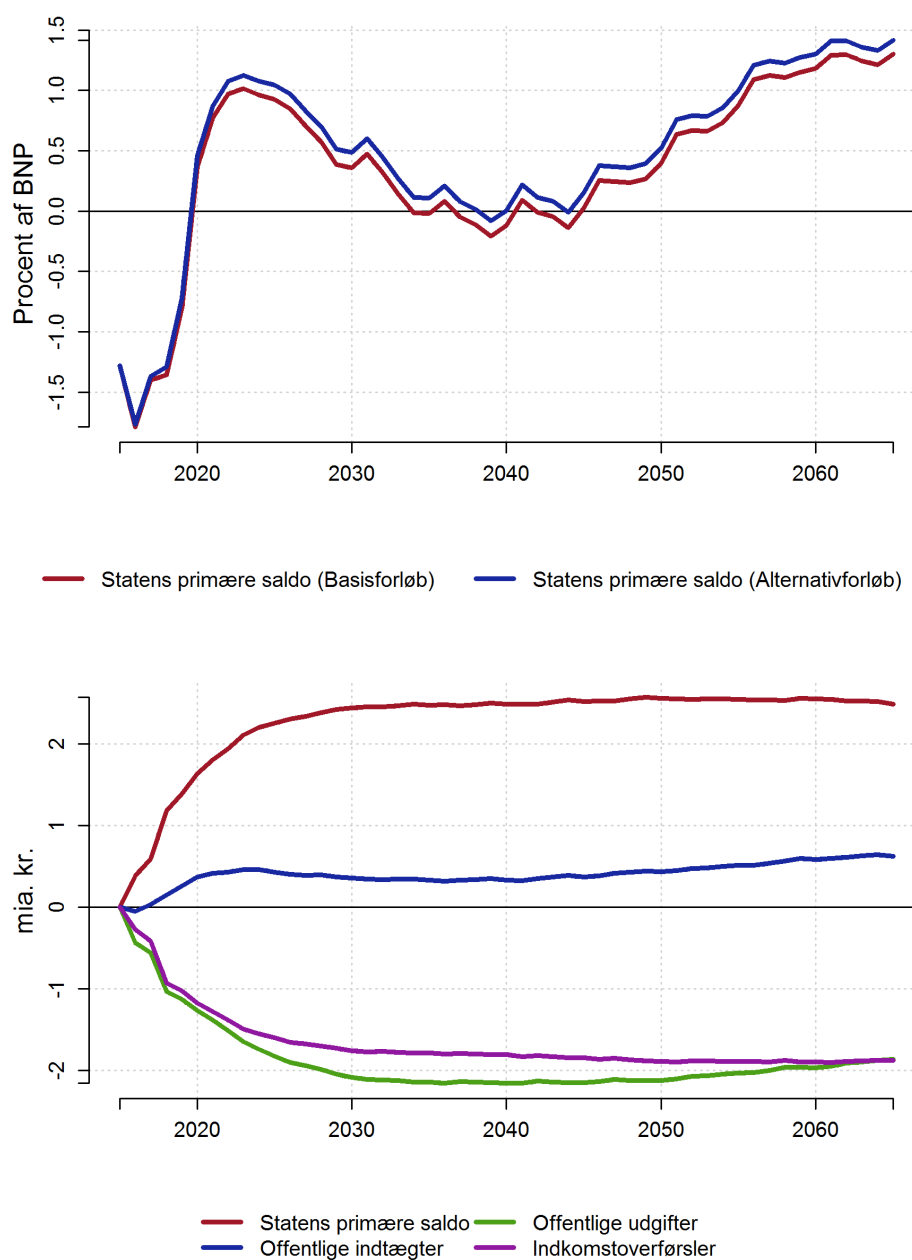
Kilde: DREAM

⁸ Hovedsageligt ses det, at personer med grundskole som højeste uddannelsesniveau har en lavere arbejdstid end gennemsnittet.

Offentlige finanser ved DREAMs standardantagelser

Den finanspolitiske holdbarhedsindikator forbedres med 0,10 procent af BNP ved opkvalificering og gennemslag på 1/3 på erhvervsfrekvensen. Effekten på den primære saldo slår ret hurtigt igennem, som det ses i Figur 6. Den positive effekt kommer hovedsageligt fra lavere udgifter til indkomstoverførsler. Det skal dog bemærkes at det øgede arbejdsudbud medfører et fald i lønniveauet relativt til grundforløbet, hvilket isoleret set påvirker både offentlige indtægter og udgifter negativt.

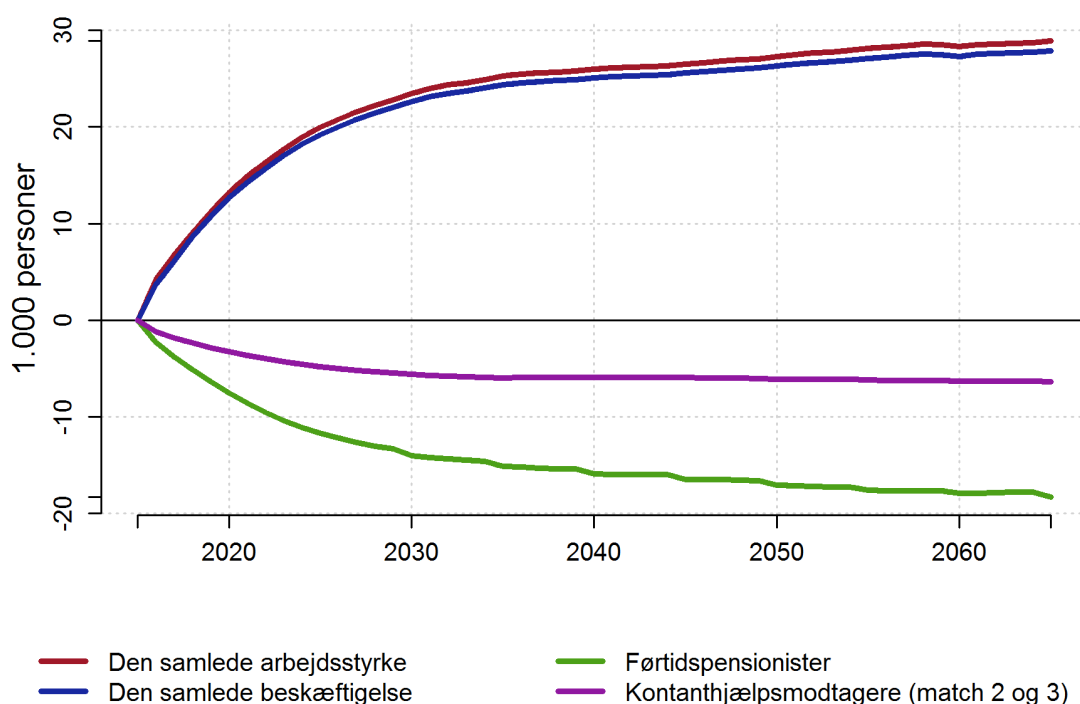
Figur 6 – Den primære saldo, pct. af BNP (øverst) og ændring i offentlige indtægter og udgifter relativt til grundforløbet, mia. kr. 2011-niveau (nederst)

Makroøkonomiske effekter ved fuldt gennemslag fra uddannelse til erhvervsdeltagelse

Opkvalificeringen bevirker en stigning i den samlede arbejdsstyrke på omkring 25.000 personer på sigt, såfremt man regner med et fuldt gennemslag fra uddannelsesniveau og over på erhvervsfrekvensen. Som det kan ses i Figur 7 kommer stigningen igen hovedsageligt fra et fald i antallet af førtidspensionister og kontanthjælpsmodtagere udenfor arbejdsstyrken. Ikke overraskende er arbejdsstyrkeeffekten cirka 3 gange så stor som ved 1/3 gennemslag.

Figur 7 – Ændring i arbejdsstyrken, 1.000 personer

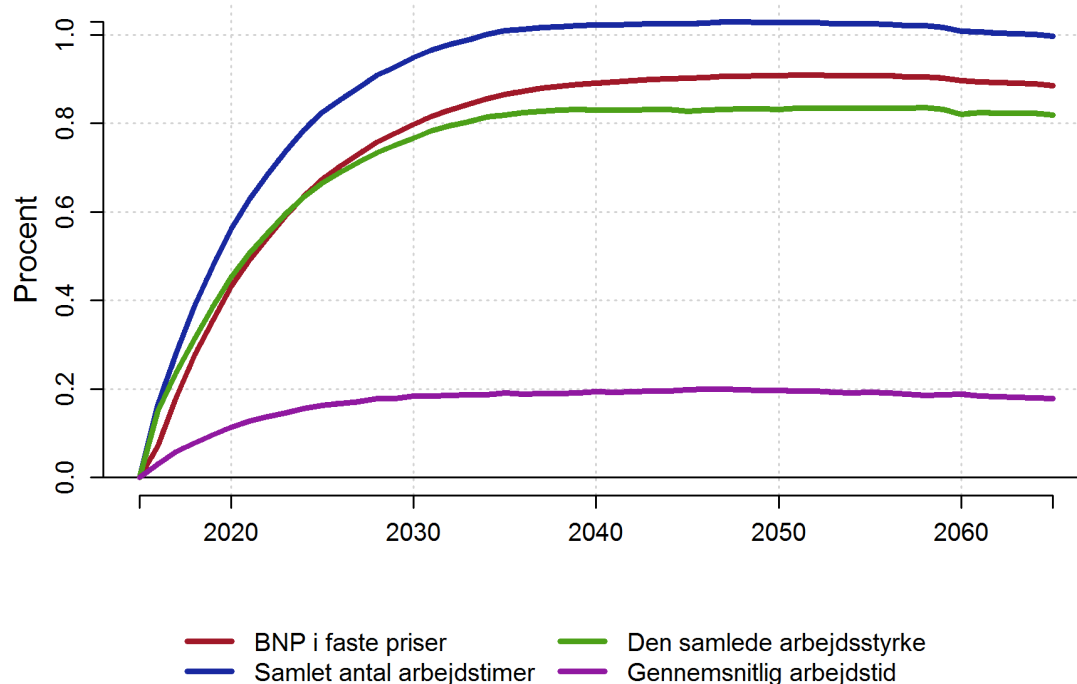
Kilde: DREAM

Udover stigningen i arbejdsstyrken målt i antal personer sker der også en stigning i den gennemsnitlige arbejdstid som følge af det højere uddannelsesniveau. Den direkte effekt fra uddannelsesniveau og over på arbejdstiden er den samme som i det første eksperiment. Sammensætningseffekten via arbejdsmarkedstilknytningen er derimod større, da gennemslaget fra uddannelsesniveau og over på erhvervsfrekvensen nu er fuldt. Den samlede effekt på den gennemsnitlige arbejdstid er dermed en smule højere end i det første eksperiment.

Det samlede antal arbejdstimer forventes at stige med omkring 1 procent relativt til grundforløbet. Det er nu arbejdsstyrkeeffekten, der er klart mest tungtvejende, da denne er 3 gange så stor som i det første eksperiment.

BNP stiger med omkring 0,9 procent relativt til grundforløbet. At der ikke er fuldt gennemslag fra det samlede antal arbejdstimer over på BNP skyldes igen, at der sker en substitution i produktionen over imod en højere anvendelse af arbejdskraft relativt til materialer og kapital.

Figur 8 – Relative ændringer i arbejdsudbud og BNP, procentvis ændring ift. grundforløbet

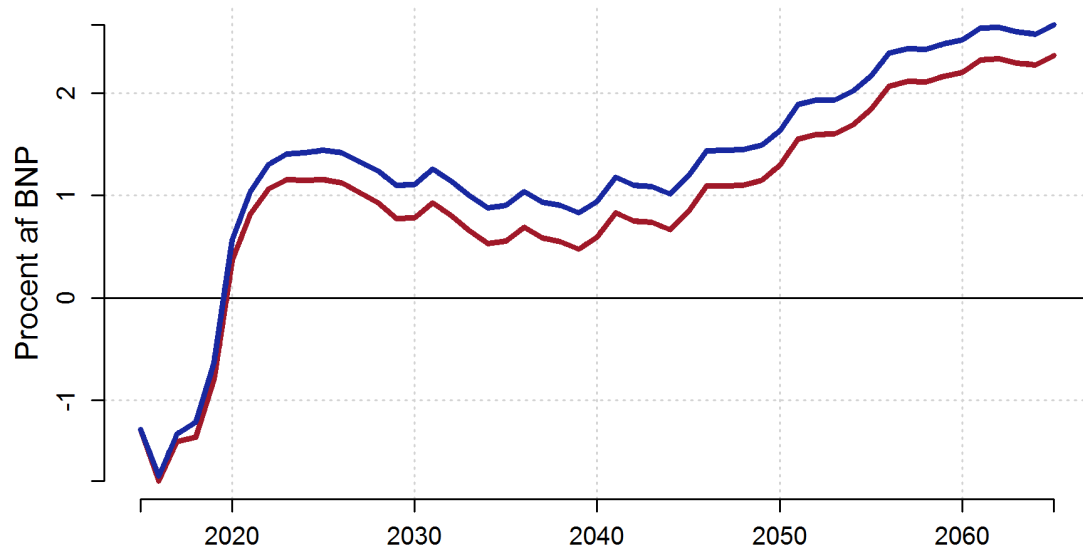

Kilde: DREAM

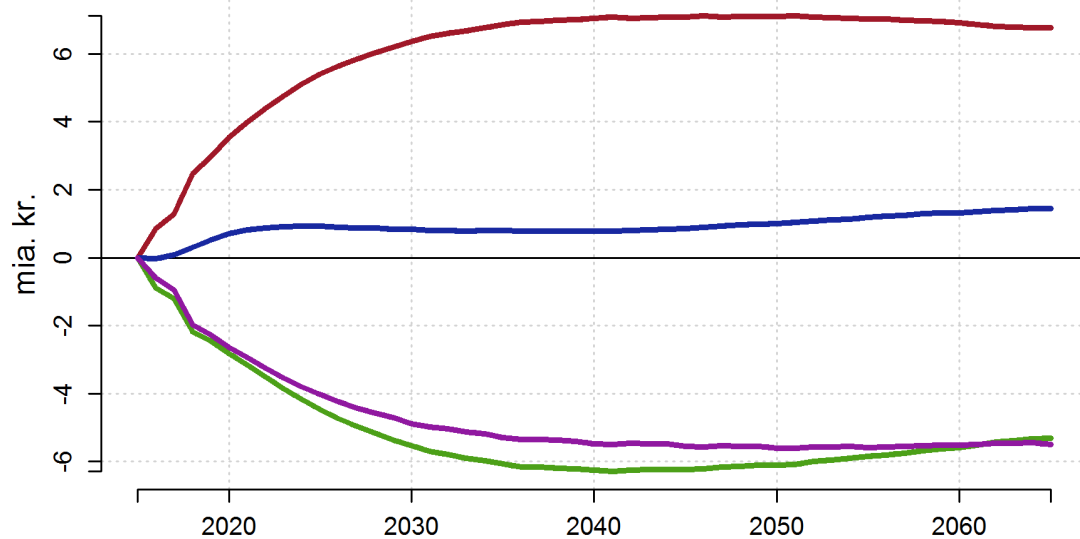
Offentlige finanser ved fuldt gennemslag fra uddannelse til erhvervsdeltagelse

Den finanspolitiske holdbarhedsindikator forbedres med 0,25 procent af BNP ved opkvalificering og fuldt gennemslag på erhvervsdeltagelse. Effekten på den primære saldo slår igen ret hurtigt igennem, som det ses i Figur 9. Den positive effekt kommer hovedsageligt fra lavere udgifter til indkomstoverførsler. Det skal dog igen bemærkes at det øgede arbejdsudbud medfører et fald i lønniveauet relativt til grundforløbet, hvilket isoleret set påvirker både offentlige indtægter og udgifter negativt. Effekten på de offentlige finanser er altså 2½ gange så høje ved fuldt gennemslag. At effekten ikke er 3 gange så høj skyldes at arbejdstidsændringen, som ikke er meget forskellig i de to eksperimenter.

Figur 9 – Den primære saldo, pct. af BNP (øverst) og ændring i offentlige indtægter og udgifter relativt til grundforløbet, mia. kr. 2011-niveau (nederst)

— Statens primære saldo (Basisforløb) — Statens primære saldo (Alternativforløb)

— Statens primære saldo — Offentlige udgifter
— Offentlige indtægter — Indkomstoverførsler

Kilde: DREAM